

**UCHWAŁA NR XXXI/160/2017
RADY GMINY KIKÓŁ**

z dnia 6 lipca 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2017 - 2019.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446, 1579, 1948, z 2017 poz. 730, 935) oraz art. 176 pkt 1, art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r, poz. 697) Rada Gminy Kikół uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2017 – 2019 dla Gminy Kikół stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kikół.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Jacek Sadowski

GMINNY PROGRAM WSPIERANIA RODZINY NA LATA 2017 – 2019 DLA GMINY KIKÓŁ

Wstęp

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2017-2019 w Gminie Kikół opracowano w oparciu o art.176 ustawy z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r., poz. 697 .) w myśl, którego gmina zobowiązana jest do opracowania i realizacji 3 letnich gminnych programów wspierania rodziny.

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2017-2019 dla Gminy Kikół stanowi samodzielny program, służący wspieraniu rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Rodzina to grupa społeczna, wspólnota osób, której członków łączą więzi osobiste oparte na uczuciach. Rodzina jest pierwszym środowiskiem dziecka dającym mu możliwość wszechstronnego rozwoju, zaspokojenia jego potrzeb. Środowisko rodzinne jest ogromnie istotne, gdyż kształtuje osobowość młodego człowieka, a także wpływa na całe jego życie. Rodzice stanowią pewien wzorzec postępowania, wskazują dziecku aspiracje i dążenia, określają wzory i wartości, do których należy dążyć. W przypadku, gdy w rodzinie zostają zachwiane owe wzorce wówczas podstawowe wartości ulegają destrukcji, a funkcjonowanie rodziny jako jednostki, a także społeczeństwa ulega pogorszeniu.

Nieprawidłowości w środowisku rodzinnym są niebezpieczne zwłaszcza dla dzieci i młodzieży, która narażona jest na dziedziczenie patologicznych norm i wzorców zachowań oraz podatna na negatywne oddziaływanie otoczenia zewnętrznego. Środowiskiem szczególnie narażonym na takie zachowania są rodziny dotknięte problemem alkoholowym. Alkoholizmowi rodziców często towarzyszy postawa odrzucenia emocjonalnego dziecka, nie dbanie o zaspokojenie jego potrzeb, nie interesowanie się jego edukacją i rozwojem. Przejawy patologii społecznej, zaniedbania i dysfunkcje w środowisku rodzinnym są przyczyną kierowania dzieci do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Chcąc działać na rzecz rodzin z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych pomoc społeczna stara się zmniejszać skutki patologii w rodzinach, które wymagają pomocy nie tylko materialnej, ale głównie socjalnej oraz specjalistycznej . Jednym z nowatorskich rozwiązań w systemie pomocy społecznej jest możliwość zatrudnienia asystenta rodziny do pracy na rzecz rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej. Rola asystenta rodziny polega na całościowym wspieraniu rodziny wychowującej dzieci zagrożone wykluczeniem społecznym, poprzez zmianę stosunku osób w rodzinie do własnej sprawności, podniesienie ich samooceny, wzbudzenie wiary we własne siły, a także pomoc w wykonywaniu najprostszych czynności, składający się na proces prowadzenia gospodarstwa domowego. Działania asystenta rodziny mają wspomagać rozwój kompetencji wszystkich członków rodziny tj. rodziców, dzieci, czemu służy indywidualne podejście do rodziny i jej problemów. W tym miejscu należy jednoznacznie powiedzieć, że asystent rodziny nie przejmuje działań za rodzinę, jedynie wspiera ją w wykonywaniu określonych obowiązków jak i również w podjętych działaniach, pokazuje jakie efekty

przyniesie ich praca oraz ukierunkowuje te działania w taki sposób, aby przyniosły one zamierzone efekty.

Priorytetem wspierania rodziny jest zapewnienie odpowiednich warunków rozwoju dziecka, młodzieży oraz kształtowanie wartości i norm związanych z ich wychowaniem. Podkreślić należy, że instytucje mają rodzinę wspierać, a nie wyręczać w wypełnianiu przez nią jej funkcji.

Wsparcie rodziny musi być wczesne i mieć charakter profilaktyczny i ochronny. W związku z tym tworzony jest niniejszy program w ramach, którego bez konieczności zrywania więzi z rodziną zwiększa się szanse życiowe dzieci i młodzieży z zaniedbanych środowisk na normalne życie.

Podstawa prawna Programu

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2017 r., poz. 697.);

Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.);

Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015r., poz. 1390);

Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2016 r., poz. 487 z późn. zm.);

Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2017 r., poz. 783);

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kikół na lata 2015-2020.

Diagnoza sytuacji rodzin korzystających z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kikole

Gmina Kikół liczy 7337 mieszkańców (stan na 30.11.2016r.) z czego 3604 stanowią kobiety. Bezrobocie jest jednym z głównych problemów naszej gminy. Od kilku lat na terenie naszej gminy utrzymuje się wysoki wskaźnik bezrobocia (11,5% stan na dzień 30.11.2016 r.) ,co stanowi jeden z głównych czynników ryzyka nasilania się problemów alkoholowych i zaburzeń o charakterze niedostosowania społecznego. Brak pracy ograniczają możliwość samodzielnego zaspokajania potrzeb sprzyja to reakcjom frustracyjnym, skutkiem tego niejednokrotnie jest nadużywanie alkoholu ,który przyczynia się do zaniedbań wobec dzieci i patologii społecznej.

W 2016 roku z różnych form świadczeń Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kikole skorzystało łącznie 634 rodzin, tj. 1639 osób w rodzinach, co stanowi 22, 33% udziału osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w ogóle ludności gminy.

Z analizy sprawozdań Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz informacji uzyskanych od pracowników socjalnych wynika, że w latach 2014 – 2016 liczba rodzin, którym udzielono wsparcia w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych w postaci przydzielenia asystenta rodziny nieznacznie zmalała. Są to rodziny, które wymagają wsparcia w znacznie szerszym wymiarze aniżeli pomoc oferowana w ramach pracy socjalnej. W Ośrodku zatrudniony jest asystent rodziny współpracujący z rodzinami, które przeżywają trudności opiekuńcze w których występuje bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.

Rodziny, którym udzielono wsparcia asystenta rodziny

2014 rok			2015 rok			2016 rok		
Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinie	Liczba dzieci
17	83	54	14	61	40	14	61	40

Rodziny objęte pomocą GOPS w Kikole w latach 2014 -2016 z podziałem na liczbę dzieci w rodzinie

Rodziny z dziećmi								
Rok	Ogółem	Ogółem liczba osób	Liczba rodzin z 1 dzieckiem	Liczba rodzin z 2 dziećmi	Liczba rodzin z 3 dziećmi	Liczba rodzin z 4 dziećmi	Liczba rodzin z 5 dziećmi	Liczba rodzin z 6 dzieci i więcej
2014	327	1335	133	123	45	13	8	5
2015	310	1265	111	130	44	12	8	5
2016	294	1216	96	126	43	15	9	5

Rodzina dysfunkcyjna jest to rodzina, która nie spełnia swych zadań względem dzieci. W takiej rodzinie na pierwszym miejscu zaspakajane są potrzeby rodziców a nie dzieci. Zaburzona jest również więź emocjonalna między członkami rodziny – są osoby ważniejsze, którym pozostali członkowie rodziny muszą się podporządkować. Atmosfera w rodzinie jest pełna napięcia, zasady są narzucane. Nie można wyrażać swoich uczuć, myśli, pragnień. Każda rodzina dysfunkcyjna naraża dziecko na szereg negatywnych emocji. Niejednokrotnie dzieci w takich rodzinach odbierane są jako balast dla rodziców ograniczający ich swobodę. Wobec dzieci stosowane są surowe kary, nieadekwatne do stopnia przewinienia.

O rodzinie dysfunkcyjnej mówimy w sytuacji w której:

1. jedno bądź oboje rodziców uzależniło się od alkoholu,
2. jedno bądź oboje rodziców stosuje przemoc emocjonalną (szantaż, zastraszanie itp.) wobec członków rodziny,
3. jedno bądź oboje rodziców bije, maltretuje fizycznie kogokolwiek z członków rodziny (przemoc fizyczna),
6. występuje przewlekła choroba, a osoba chora wini za swój stan zdrowia pozostałych członków rodziny i stawia siebie w centrum uwagi.

Najczęstsze przyczyny nasilenia trudnych sytuacji życiowych, które stanowią przyczynę ubiegania się o wsparcie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kikole.

Powody przyznania pomocy	2014 rok		2015 rok		2016 rok	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	143	281	136	263	109	213
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	2	2	1	1	5	5

Potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności	67	335	69	345	90	444
Bezrobocie	501	1260	461	1157	415	1047
Niepełnosprawność	140	406	143	379	154	409
Długotrwała lub ciężka choroba	74	157	84	166	102	182
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych	134	560	133	555	137	556
Przemoc w rodzinie	1	2	0	0	0	0
Alkoholizm	0	0	1	1	3	4
Narkomania	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	1	1	1	2	1	2
Zdarzenie losowe	4	13	8	21	1	1
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	36	102	0	0

Podejmując rozważania na temat roli rodziny w systemie profilaktyki, trzeba zdawać sobie sprawę z aktualnych zagrożeń, jak rozwój cywilizacji. Postawy wielu ludzi nacechowane są lękiem przed przyszłością, rozczarowaniem. Wiele małżeństw się rozpada. Rodzice są zapracowani, nie zwracają uwagi na potrzeby dziecka (głównie emocjonalne). Coraz bardziej widoczne są różnice pomiędzy bogatymi a biednymi. Najbardziej przez ten stan rzeczy cierpią dzieci, które pozostawione „same sobie” podejmują działania dewiacyjne, które prowadzą do niedostosowania społecznego. Działania wyznaczone gminom w obszarze wsparcia rodziny wskazują katalog świadczeń i usług za pomocą których można próbować niwelować skutki niekorzystnej sytuacji rodzin.

Cele Programu

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2017-2019 dla Gminy Kikół wyznacza zadania do realizacji, które przyczynią się do zmniejszenia skali problemów w Gminie Kikół w obszarze wspierania rodziny.

Cel główny

Zbudowanie zintegrowanego systemu pomocy w zakresie wspierania rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych na terenie Gminy

Cele szczegółowe.

Cel 1. Zapobieganie powstawania sytuacji kryzysowych wymagających interwencji oraz rozwiązywanie już istniejących.

Cel 2. Zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych dziecka.

Cel 3. Poprawa jakości opieki sprawowanej przez biologicznych rodziców

Adresaci Programu

Odbiorcami działań ujętych w Programie są rodziny i dzieci zamieszkałe na terenie Gminy Kikół przeżywające trudności w sferze opiekuńczo-wychowawczej oraz rodziny, w których dzieci umieszczone zostały w pieczy zastępczej.

Wszystkie dzieci wymagają ochrony ich praw i wolności oraz pomocy dla zapewnienia harmonijnego rozwoju i przyszłej samodzielności życiowej. Szczególnej uwagi wymagają dzieci i młodzież z rodzin niewydolnych wychowawczo. Dysfunkcje rodziny, spowodowane w głównej mierze uzależnieniami, przyczyniają się do powstawania znacznych strat rozwojowych dzieci żyjących w tych rodzinach. Niewydolność rodziców zaburza zaspokajanie podstawowych potrzeb rozwojowych dziecka, prowadzi między innymi do niepowodzeń szkolnych oraz izolacji społecznej.

Rodzina, jako naturalne środowisko rozwoju dziecka, przeżywając trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci, wymaga wsparcia dla dobra nie tylko dzieci, ale też wszystkich jej członków. Przywrócenie prawidłowego funkcjonowania rodzin jest też największym zyskiem dla społeczności lokalnej.

Realizacja Programu

Nazwa zadania	Czas realizacji	Podmiot realizujący	Wskaźnik realizacji
Zapobieganie powstawania sytuacji kryzysowych wymagających interwencji oraz rozwiązywanie już istniejących.			
Monitoring sytuacji rodzin zagrożonych dysfunkcjami/rodzin dysfunkcyjnych oraz analiza zjawisk rodzących potrzebę ubiegania się o pomoc.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole	Przyczyny udzielania pomocy. Liczba przeprowadzonych wywiadów środowiskowych.
Współpraca z kuratorami sądowymi, policją, szkołami, w celu wypracowania wspólnych działań profilaktycznych.	2017 – 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Urząd Gminy Kikół	Liczba podjętych interwencji. Liczba osób objętych wsparciem.
Praca socjalna polegająca na wzmacnianiu lub odzyskiwaniu przez rodzinę zdolności do pełnienia prawidłowych funkcji w społeczeństwie.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole	Liczba rodzin objętych wsparciem w postaci pracy socjalnej.
Motywowanie członków rodziny do podejmowania działań na rzecz niwelowania własnych dysfunkcji np. podjęcie terapii leczenia uzależnień, terapii dla ofiar i sprawców przemocy domowej.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Zespół Interdyscyplinarny W Kikole	Liczba osób, które podjęły terapię. Liczba założonych Niebieskich Kart. Liczba osób, które

		Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	ukończyły terapię.
Dążenie do reintegracji rodzin poprzez pomoc rodzinie, z której dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej w odbudowaniu odpowiedniego środowiska wychowawczego z poprawnymi relacjami i rolami, pozwalającymi na powrót dzieci do rodziny naturalnej.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Zespół Interdyscyplinarny w Kikole Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Placówki oświatowe Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Lipnie	Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, których dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej.
W zależności od zdiagnozowanych potrzeb –zapewnienie opieki rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez asystenta rodziny.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Urząd Gminy Kikół	Liczba asystentów pracujących na rzecz mieszkańców gminy. Liczba rodzin, którym przydzielono asystenta.
Zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych dziecka.			
Zapewnienie pomocy materialnej i rzeczowej ubogim rodzinom.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole	Liczba i formy udzielonej pomocy. Liczba rodzin i dzieci w tych rodzinach objętych pomocą.
Objęcie dożywianiem wszystkich potrzebujących dzieci.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole	Liczba dzieci korzystających z posiłków.

Objęcie rodzin dysfunkcyjnych profesjonalną pomocą.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Lipnie	Liczba podejmowanych interwencji . Ilość godzin dokonanego nieodpłatnego poradnictwa psychologicznego.
Zabezpieczenie środków na pobyt dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo - wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku proadopcyjnym.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Urząd Gminy Kikół	Liczba dzieci umieszczonych w poszczególnych ośrodkach. Wysokość środków przeznaczonych na pokrycie pobytu dzieci w placówkach.
Poprawa jakości opieki sprawowanej przez biologicznych rodziców.			
Szczegółowe i wieloaspektowe rozpoznanie sytuacji rodziny przeżywającej trudności.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole	Liczba rodzin przeżywających trudności.
Kierowanie osób uzależnionych na leczenie.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	Liczba osób, które podjęły terapię. Liczba osób, które ukończyły terapię.
Zmniejszenie zjawiska przemocy w rodzinie.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Zespół Interdyscyplinarny w Kikole	Liczba założonych Niebieskich Kart.

		Komenda Powiatowa Policji w Lipnie	
Udzielanie rodzinom pomocy finansowej i rzeczowej (w formie żywności, odzieży).	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Urząd Gminy Kikół	Liczba rodzin objętych pomocą.
Przydzielenie rodzinom asystenta rodziny.	2017 - 2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Sąd Rejonowy w Lipnie	Liczba rodzin współpracujących z asystentem rodziny.
Utworzenie placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	2017-2019	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole Urząd Gminy Kikół Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kikole	Liczba utworzonych placówek
Udział pracowników socjalnych i asystentów rodziny w szkoleniach dotyczących pracy z rodziną.	2017 - 2019	Pracownicy socjalni Asystenci rodziny	Liczba szkoleń i konferencji.

Efekty Programu

W wyniku przeprowadzonych działań przewidywane jest osiągnięcie następujących efektów:

- 1) polepszenie sytuacji dziecka i rodziny,
- 2) wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa rodziny i dziecka,
- 3) zminimalizowanie negatywnych zachowań oraz stworzenie skutecznego systemu wsparcia, dla rodziny i dziecka,
- 4) poprawa funkcjonowania rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi,
- 5) przeciwdziałanie umieszczaniu dzieci w pieczy zastępczej,
- 6) zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych rodzin ,
- 7) poprawa i wzrost jakości w zakresie funkcjonowania rodziny,
- 8) wzrost świadomości społeczeństwa na temat prawidłowego funkcjonowania rodziny i poprawnych relacji rodzinnych,
- 9) umożliwienie dzieciom umieszczonym w pieczy zastępczej powrotu do rodziny naturalnej, poprzez przywrócenie jej prawidłowych funkcji,

10) rozwój efektywnej współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami realizującymi program wspierania rodziny.

Realizatorzy Programu

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kikole
Urząd Gminy Kikół;
Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kikole;
Zespół Interdyscyplinarny w Kikole;
Placówki oświatowe z terenu Gminy Kikół;
Placówki Ochrony Zdrowia;
Instytucje kościelne;
Powiatowa Komenda Policji w Lipnie;
Kuratorzy Sądowi;
Sąd Rejonowy w Lipnie;
Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Lipnie;
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Lipnie;
Powiatowy Urząd Pracy w Lipnie.

Źródła Finansowania Programu

Finansowanie 3 -letniego Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2017-2019 dla Gminy Kikół odbywać się będzie w ramach środków budżetu Gminy Kikół, dotacji oraz środków pozabudżetowych pozyskanych z innych źródeł.

Monitoring i ewaluacja Programu

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2017-2019 dla Gminy Kikół jest dokumentem, który może podlegać okresowym weryfikacjom, dostosowanym do zmieniającej się rzeczywistości i przepisów prawa.

Koordynatorem programu jest Ośrodek pomocy Społecznej w Kikole. Monitoring będzie polegał na zbieraniu i analizowaniu danych dotyczących zrealizowanych zadań w ramach przedmiotowego programu, we współpracy z podmiotami zaangażowanymi w jego realizację.

Przedmiotem ewaluacji będzie skuteczność podejmowanych działań w oparciu o analizę założonych wskaźników. Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kikole co roku do 31 marca przedkłada Radzie Gminy sprawozdanie merytoryczne i finansowe z realizacji programu.

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 176 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej do zadań własnych gminy należy opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny.

Z uwagi na powyższe opracowano Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2017-2019 dla Gminy Kikół, który uwzględnia lokalne uwarunkowania i określa kierunki działań w perspektywie 3-letniej, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do wspierania rodziny, a tym samym zapewniania dziecku prawa do wychowywania się w stabilnym środowisku. Program przewiduje współpracę różnych instytucji zajmujących się wsparciem rodziny w Gminie Kikół oraz innych podmiotów działających w obszarze pomocy społecznej jak np. służba zdrowia, oświata, sądownictwo. Realizacja programu jest działaniem długofalowym, a jego skuteczność zależeć będzie od stopnia zaangażowania rodziny, której udzielana jest pomoc i wsparcie, wydolności systemu pomocy społecznej oraz współpracy wszystkich ww. podmiotów.

Przewodniczący Rady Gminy

Jacek Sadowski